

Nationellt centrum för lärmiljöer

GENOMFÖRD FÖRSTUDIE UNDER 2019

Förord

Trygga, inkluderande och stimulerande lärmiljöer i förskolor och skolor, såväl inomhus som utomhus, är värdefulla för barn, elever och personal i det dagliga pedagogiska arbetet. När behov finns att bygga om eller nytt, behöver kommunen i ett första steg fastställa en pedagogisk idé och tänka igenom vilken organisation och vilka arbetsätt som bäst stödjer denna. Därefter kan de fysiska miljöerna planeras och byggas. Ett nybyggnadsprojekt behöver ofta starta som ett verksamhetsutvecklingsprojekt – speciellt i kommuner som inte har byggt en ny förskola eller skola på många år.

I Norge och Finland ansvarar motsvarigheten till Skolverket för en stödfunktion för huvudmännen att vända sig till gällande planering och utformning av lärmiljöer. I Danmark finns Dansk center for undervisningsmiljø (DCUM), som är en fristående statlig myndighet med uppdrag att arbeta för och stödja god undervisningsmiljö i förskolor och skolor baserat på forskning och praktiska erfarenheter kring barns och elevers trivsel och lärande.

Boverket fick 2018 ett regeringsuppdrag att ta fram en vägledning för förskolors och skolors lokaler och utemiljöer. Detta är en bra början. Nu behöver Boverkets uppdrag kompletteras med ett brett myndighetssamarbete med bl.a. Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Boverket och Folkhälsomyndigheten tillsammans med huvudmännen. Skolverket behöver få ett formellt uppdrag att arbeta med de fysiska lärmiljöerna till stöd för huvudmännens lokala utvecklingsarbete.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ser ett angeläget behov av ett nationellt centrum för lärmiljöer, där berörda statliga myndigheter, kommunala och enskilda huvudmän, fackliga organisationer, intresseorganisationer och forskare tillsammans med konsult-, bygg-, fastighets- och inredningsbranscherna utbyter erfarenheter och utvecklar framtidens lärmiljöer – i såväl befintliga som nya byggnader. Det är väsentligt att planering, byggande och användning av lärmiljöer sker kunskapsbaserat. Det finns därmed ett lika angeläget behov av ett akademiskt tvärvetenskapligt kunskapsnav för lärmiljöer och mer praktisknära forskning kring lärmiljöer för att stödja och följa upp utvecklingsarbetet.

Stockholm i november 2019

Per-Arne Andersson

Avdelningschef

Avdelningen för utbildning och arbetsmarknad

Sveriges Kommuner och Landsting

Gunilla Glasare

Avdelningschef

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad

Innehåll

SKL:s förslag till fortsatt arbete	5
Angeläget behov av ett nationellt centrum för lärmiljöer	5
Mer tvärvetenskaplig och praktisknära forskning om lärmiljöer	6
Sammanfattning	7
Bakgrund och nuläge.....	9
Skolans uppdrag	9
Barnkonventionen blir svensk lag 2020	10
Agenda 2030 och de globala målen.....	11
Sakpolitisk överenskommelse 2019 – koppling till fysiska lärmiljöer	12
Det behövs ett nationellt centrum för lärmiljöer.....	13
Unikt tillfälle att bygga kunskapsbaserat	14
SKL:s förstudie om ett nationellt centrum för lärmiljöer	16
Genomförande av förstudien.....	17
Vilken respons har inkommit under förstudien?	19
Boverkets regeringsuppdrag med gestaltade livsmiljöer	30
Diskussion	31
Källor och aktiviteter	33
Intervjuer	33
Bilaga – Regeringsuppdrag till Boverket: Uppdrag att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö (2018)	36

SKL:s förslag till fortsatt arbete

Angeläget behov av ett nationellt centrum för lärmiljöer

Med anledning av att förskolans och skolans uppdrag, organisation och arbetssätt är så nära knutna till hur lokaler och utemiljöer behöver vara beskaffade, är det främst en utbildningsfråga och inte enbart en arkitektonisk och byggnadsteknisk fråga när behov uppstår av utveckling av lärmiljöer. SKL gör, som framgår av denna rapport, bedömningen att Skolverket bör få regeringens uppdrag att ansvara för ett nationellt centrum för lärmiljöer och därigenom samordna arbetet med att samla och utveckla kunskap om förskolors och skolors lärmiljöer. Precis som hos huvudmännen lokalt, behövs många olika kompetenser för att planera en ny förskola och skola alternativt utveckla användningen av befintliga förskolor och skolor. Ingen funktion skulle klara hela processen på egen hand. Därmed behövs nära samarbete mellan olika berörda statliga myndigheter – Skolverket, Boverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Folkhälsomyndigheten, Arbetsmiljöverket m.fl. – samt med kommunala och enskilda huvudmän.

Boverket har redan olika regeringsuppdrag kring de gestaltningsmässiga och byggnadstekniska frågorna såsom stadsplanering, byggregler, upphandling och en kommande arkitektonisk vägledning om förskolors och skolors lokaler och utemiljöer. Skolans plats i staden, tillgång till dagsljus, logistiska preferenser, ventilation och klimatskydd är några exempel på viktiga frågor att ta hänsyn till under processen att planera, bygga, ta i bruk och förvalta förskolor och skolor, men de är underordnade de pedagogiska verksamheternas behov av funktionella fysiska miljöer. Därmed bör Boverket få en viktig stödjande roll till Skolverkets nya uppdrag som samordnande av frågor som rör lärmiljöer.

Ett nationellt centrum för lärmiljöer behöver utveckla samarbete mellan aktörer som verkar i ”skolbranschen”, såsom statliga myndigheter, kommuner, enskilda förskolor och skolor, fackliga organisationer, intresseorganisationer, forskare, arkitekter och andra konsultgrupper samt byggföretag, fastighetsägare och inredningsbranschen. SKL förordar också nära samarbete och kunskapsutbyte kring lärmiljöer med bl.a. Norge, Danmark och Finland.

Om en långsiktig lösning där en statlig myndighet får ett regeringsuppdrag att starta ett nationellt centrum för lärmiljöer drar ut på tiden, kan det vara ett alternativ att SKL startar en nationell arena tills vidare. Finansiering av detta skulle kunna ordnas via en överenskommelse med staten om att SKL får uppdraget att med statlig finansiering starta och driva ett nationellt centrum för lärmiljöer i nära samverkan med statliga myndigheter samt kommunala och enskilda huvudmän. En alternativ finansieringsmodell skulle kunna vara att SKL ansöker om medel för ett beställarnätverk från exempelvis Vinnova.

Mer tvärvetenskaplig och praktisknära forskning om lärmiljöer

Även den akademiska forskningen behöver stödjas och utvecklas genom ett tvärvetenskapligt och praktisknära kunskapsnav kring lärmiljöer. SKL föreslår att Högskolan i Gävle får ett statligt uppdrag, motsvarande Moviums uppdrag inom Sveriges lantbruksuniversitet, att utgöra ett kunskapsnav i nära samarbete med Movium, Sveriges högskolor och universitet samt med internationella forskare.

Högskolan i Gävle har med forskargruppen [ROLE – Research On Learning Environments](#) samlat forskning som undersöker utbildningsmiljöer utifrån relationella rumsliga perspektiv med målet att bidra till forskning om goda villkor för undervisning, lärande och social hållbarhet. Högskolan har tvärvetenskaplig forskarkompetens med stor relevans för lärmiljöer. Högskolan i Gävle ingår också i det europeiska forskarsamarbetet [DRAPES – Design, Research and Practice in Educational Spaces](#). Professor Anneli Frelin och docent Jan Grannäs inom Högskolan i Gävle har initierat etablerandet av och leder ett nordiskt forskarnätverk med fokus på lärmiljöer. Högskolan har vidare etablerat samarbete med ledande forskare i Australien och Nya Zeeland.

Det akademiska kunskapsnavet för lärmiljöer behöver ha ett mycket nära samarbete och god kommunikation med föreslaget nationellt centrum för lärmiljöer och dess aktörer samt praktiker som i vardagen arbetar med och i förskolors och skolors fysiska miljöer.

Sammanfattning

Stora investeringar görs i samband med ombyggnader av äldre byggnader för förskolor och skolor och i samband med nybyggnadsprojekt runt om i landet. Motsatt utmaning gäller för kommuner med minskande demografiska behov. Hur kan kommunerna tillhandahålla utbildning när antalet barn och elever minskar i antal – ofta i kombination med stor geografisk spridning mellan de befintliga förskolorna och skolorna? I likhet med att den pedagogiska verksamheten ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, behöver lokaler och utemiljöer utformas på samma sätt.

FN:s barnkonventionen blir svensk lag från den 1 januari 2020. Erfarenheter av att arbeta utifrån barnkonventionen finns, men erfarenheter och kunskaper kring barnkonventionen kopplade till utformning och användning av lärmiljöer behöver utbytas och vidareutvecklas. De 17 globala målen för hållbar utveckling av världens länder har i allra högsta grad med planering, byggande, förvaltning och användning av de fysiska lärmiljöerna i förskolor och skolor att göra.

Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna tecknade en sakpolitisk överenskommelse i januari 2019 med bl.a. punkten 53 om att skapa studiero och trygghet i skolan och punkten 54 som handlar om att ge likvärdiga förutsättningar. De fysiska lärmiljöerna kan stödja arbetet med att förbättra förutsättningarna för studiero och trygghet i skolan. Förutsättningarna för likvärdighet förbättras när huvudmännen bereds möjlighet att lära av varandra samt ta del av aktuella relevanta forskningsresultat även gällande fysiska lärmiljöer.

Med anledning av att förskolans och skolans verksamhet och organisation är så nära knutna till hur lokaler och utemiljöer behöver vara beskaffade, är det främst en utbildningsfråga och inte enbart en arkitektonisk och byggnadsteknisk fråga när behov uppstår av utveckling av lärmiljöer. *Sveriges Kommuner och Landsting gör bedömningen att Skolverket bör få regeringens uppdrag både att arbeta med lärmiljöer och att samordna arbetet i ett nationellt centrum för att samla och utveckla kunskap om förskolors och skolors lärmiljöer.* Precis som hos huvudmännen lokalt, behövs många olika kompetenser för att planera en ny förskola och skola alternativt utveckla användningen av befintliga förskolor och skolor. Ingen funktion skulle klara hela processen på egen hand. Därmed behövs också ett nära samarbete mellan olika berörda statliga myndigheter – Skolverket, Boverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Folkhälsomyndigheten, Arbetsmiljöverket m.fl. Det är avgörande för nyttan av ett centrum med ett nära samarbete med kommunala och enskilda huvudmän för att behovsstyrt utveckla stödet.

Det behövs också ett akademiskt kunskapsnav för ökad praktknära och tvärvetenskaplig forskning kring lärmiljöer. *SKL föreslår att Högskolan i Gävle får det statliga uppdraget att ansvara för ett akademiskt tvärvetenskapligt kunskapsnav för lärmiljöer.* Det akademiska kunskapsnavet behöver ett nära samarbete med det nationella centrumet för lärmiljöer, Movium inom Sveriges Lantbruksuniversitet, forskare på Sveriges högskolor och universitet, internationella forskare och praktiker som arbetar med och i förskolors och skolors lärmiljöer.

Bakgrund och nuläge

Skolans uppdrag

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska utveckla och inhämta kunskaper och värden.¹ Skolan har således ett dubbelt uppdrag. Kunskapsuppdraget handlar om att främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. I styrdokumentet anges de kunskaper och förmågor som eleverna ska tillägna sig. Demokratiuppdraget innebär att skolan ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Utbildningen ska vara likvärdig över hela landet, vilket innebär att undervisningen behöver utformas på olika sätt för att möta varje elevs förutsättningar och behov. Det innebär också att skolans resurser behöver fördelas olika utifrån de behov som finns. Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag vilket innebär ett särskilt ansvar för att ge eleverna förutsättningar att utvecklas oavsett bakgrund och social situation. Genom varierande undervisning av hög kvalitet i en anpassningsbar lärmiljö skapas motivation, nyfikenhet och en känsla av sammanhang. Skolan kan då upplevas som meningsfull, begriplig och hanterbar vilket är en förutsättning för att lära.

Målet med skolans demokrati- och värdegrundsarbete är att främja demokratin och motverka odemokratiska uttryck. Det handlar bland annat om jämställdhet mellan män och kvinnor, alla människors lika värde, solidaritet med svaga och utsatta och möjlighet och förmåga att dela i det demokratiska samtalet. Skolan förmedlar kunskaper som utgår från grundläggande demokratiska värderingar vilket utgör den gemensamma referensramen i samhället.

Skolan är en politiskt styrd organisation där riksdag och regering beslutar om kunskapsmål och ramar för utbildningen i lagar och förordningar. De fyra skolmyndigheterna Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolforskningsinstitutet har i uppdrag att ta fram underlag och att genomföra det riksdag och regering har beslutat. Världen förändras ständigt och vi vet inte vilka kunskaper som kommer att behövas i framtiden, därför har vi en skola som behöver skapa nya ramar utifrån den utveckling som sker. Målet för myndigheterna är att alla elever ska få en bra utbildning i en trygg miljö. Utbildningens utformning och ämnesinnehåll ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och bygga på professionella beslut i vardagen. Eleverna behöver finnas i en lärmiljö som stödjer ett sådant förhållningssätt vilket innebär att skolan behöver skapa lärmiljöer som utgår från styrdokumentens mål och intentioner.

Varje huvudman, vilket kan vara en kommun eller en enskild aktör, ansvarar för att ge förutsättningar för att alla elever ska nå kunskapskraven. Rektor ansvarar

¹ Skollagen (2010:800)

för att skolans lärmiljöer präglas av trygghet och studiero och att undervisningen utformas så att alla elever får den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande. Rektor är ytterst ansvarig för resultatet på den enskilda skolan.

Med utgångspunkt i nationella styrdokument och internationella konventioner är skolans uppdrag att vara en skola för alla där olika är normen.^{2 3 4 5}

Barnkonventionen blir svensk lag 2020

Förenta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter blir svensk lag den 1 januari 2020. Kommuner som stadsutvecklare, huvudmän och fastighetsägare arbetar för att ta barns rättigheter i beaktande. Det finns i dagsläget inte någon nationell struktur eller erfarenhetsåterföring för hur barnets rättigheter ska tas tillvara i olika situationer – t.ex. vid planering, byggande och användning av lärmiljöer i förskolor och skolor.

Sveriges Kommuner och Landsting har skapat nätverk för både regioners och kommuners arbete med barnrättsfrågor. I nätverket för regioner ingår samtliga regioner. I det kommunala barnrättsnätverket, som bildades 2016, ingår för närvarande 26 kommuner. Målsättningen är att nätverket ska ha kommunal representation från respektive län, men detta är inte uppfyllt än. Det finns behov av strategisk utveckling med erfarenhetsutbyte, ökad kunskap och stöd för implementering runt om i kommunerna.

Boverket har fått ett regeringsuppdrag ([Fi2019/03125/SPN](#)) att kartlägga och analysera den praktiska tillämpningen av barnkonventionen i kommunernas och länsstyrelsernas arbete med planering enligt plan- och bygglagen (2010:900) och stadsutveckling kopplat till barnkonventionen. Boverket ska också redovisa behov av att utveckla stöd till kommunerna och länsstyrelserna.

² Skollagen (2010:800)

³ FN:s konvention om barnets rättigheter.

⁴ Svenska Unescorådet (2006) Salamancadeklarationen

⁵ SKL, Olika är normen (2017)

Agenda 2030 och de globala målen

[FN:s utvecklingsprogram \(UNDP\)](#) beskriver de globala målen som den mest ambitiösa agendan för hållbar utveckling som världens länder någonsin antagit och syftet är att uppnå fyra mål till år 2030; att avskaffa extrem fattigdom, att minska ojämlikheter och orättvisor i världen, att främja fred och rättvisa och att lösa klimatkrisen.

Källa: <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/>

Det fjärde globala målet om **God utbildning för alla** har delmålet 4A som handlar om inkluderande och trygga utbildningsmiljöer.

Delmål 4A Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer

Bygga och förbättra utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla.

Sakpolitisk överenskommelse 2019 – koppling till fysiska lärmiljöer

Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna tecknade en [sakpolitisk överenskommelse i januari 2019](#). I överenskommelsen beskrivs att ”Sverige ska ha höga ambitioner som en kunskapsnation. Vi står för en kunskapsskola som sätter den enskilda elevens kunskaper och ansträngningar i fokus. En politik ska föras som förbättrar skolresultat, stärker ordning och reda i klassrummen och ger mer likvärdiga förutsättningar för alla elever att klara skolan.” Punkt 53 i överenskommelsen handlar om att skapa studiero och trygghet i skolan och punkt 54 handlar om att ge likvärdiga förutsättningar.

En kommentar till detta är att utformningen, skötseln och användningen av de fysiska lärmiljöerna på olika sätt påverkar upplevelsen av trygghet och förutsättningarna för studiero. Med rätt ljussatta och akustiskt anpassade miljöer tillsammans med smarta flöden och modern stödjande teknologi i byggnaderna, ges bättre förutsättningar för barn, elever, personal och ledning att arbeta vidare med trivsel och goda skolresultat.

Förutsättningarna för likvärdigheten och optimeringen av lokalnyttjandet underlättas när huvudmännen kan utbyta erfarenheter för att inspireras och lära av varandra samt ta del av aktuella relevanta forskningsresultat även gällande fysiska lärmiljöer.

Det behövs ett nationellt centrum för lärmiljöer

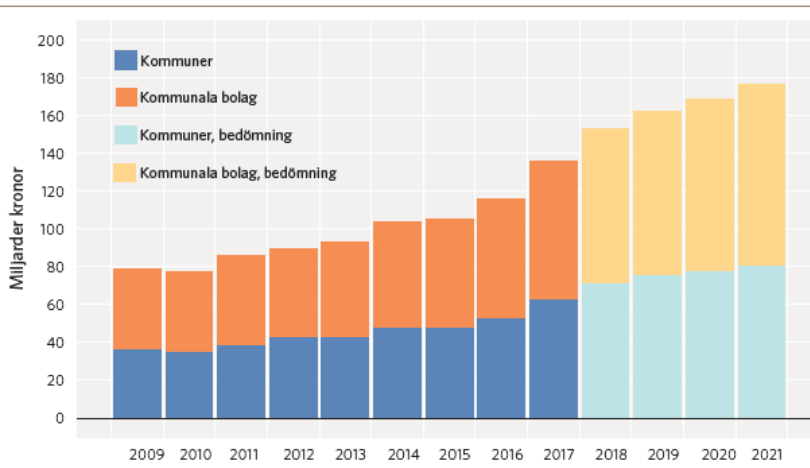
Det saknas idag ett nationellt centrum med en struktur för praktiskt stöd, erfarenhetsutbyte och gemensamt kunskapsbyggande kring utveckling av förskolans och skolans lokaler och utemiljöer, även benämnda lärmiljöer. Aktörer som är berörda av frågorna är bl.a. kommuner, enskilda förskolor och skolor, statliga myndigheter, fackliga organisationer, intresseorganisationer, forskare, arkitekter och andra konsultgrupper samt byggföretag och fastighetsägare.

Processerna att planera, utforma och ta i bruk förskolor och skolor är ofta komplexa. Till exempel behöver verksamheternas framtida organisation och arbetssätt utifrån de pedagogiska uppgifterna fastställas till grund för planering och utformning av de fysiska miljöerna för en bättre matchning. Gemensamma målbilder behöver utvecklas och förankras hos alla involverade i projekten för att skapa, använda, utvärdera och löpande vidareutveckla goda flexibla lärmiljöer.

SKL konstaterar i Ekonomirapporten maj 2019 att kommunerna har behov av att bygga motsvarande 730 nya förskolor, 390 nya grundskolor och 35 nya gymnasieskolor under perioden 2019-2022. Uppgifterna är baserade på enkätsvar från kommunerna.

Statistiska Centralbyråns (SCB) befolkningsprognos för 2019-2070 visar på en fortsatt ökning av antalet barn och unga i förskole- och skolåldrar även efter 2022. Sedan 2010 har antalet barn i åldern 6-15 år ökat och förväntas fortsätta öka fram till mitten på 2030-talet. Då beräknas det finnas närmare 100 000 fler barn i åldern 6–15 år än idag.

Diagram 15 ■ Kommunkoncernernas investeringar 2009–2017, bedömning 2018–2021
Miljarder kronor

Kommunkoncernernas investeringar väntas öka markant de kommande åren. Åren 2018–2021 är en prognos baserad på enkätsvar.

Anm.: Bedömningen baseras på enkätsvar från 160 kommuner med 72 procent av befolkningen.

Källa: Kommuninvest, Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Kommunernas prognosticerade investeringsvolymen fortsätter att öka. Detta medför stora påfrestningar på kommunernas organisationer och soliditet. Två kommunexempel: Stockholms stad räknar med att behöva bygga 40 nya grundskolor fram till år 2030 och Malmö stad behöver bygga cirka 25 nya grundskolor under de närmaste tio åren.

SCB konstaterar att antalet ungdomar i åldrarna 16–18 år nådde en topp år 2008, när barn födda i början av 1990-talet uppnått dessa åldrar. De var då närmare 400 000 till antalet. Underlaget för gymnasieskolan minskade därefter snabbt med anledning av de mindre födelsekullarna åren runt 2000. År 2015 var antalet ungdomar i åldrarna 16-18 drygt 300 000. Därefter har antalet ökat och förväntas fortsätta att öka för att under senare delen av 2020-talet uppgå till över 400 000.

På grund av fortsatt urbanisering växer befolkningen snabbare i storstadsregionerna. Antalet ungdomar i åldern 16-18 år i exempelvis Stockholm prognosticeras öka med 40 procent under de närmaste tio åren. Motsatt utmaning gäller för kommuner med minskande demografiska behov. Hur kan kommunerna tillhandahålla utbildning när antalet barn och elever minskar i antal – ofta i kombination med stor geografisk spridning mellan de befintliga förskolorna och skolorna?

I Finland, Danmark och Norge finns centrum för rådgivning och spridning av lärande exempel. De driver och initierar även olika typer av utvecklingsprojekt. Ingen svensk myndighet har i dagsläget ett tydligt övergripande uppdrag att specifikt arbeta med kunskapsstöd till huvudmännens utveckling av hur lärmiljöerna ska stödja förskolans och skolans pedagogiska uppdrag. Regeringen har givit Boverket i uppdrag att ta fram en vägledning för kommuner och andra huvudmän gällande gestaltning av skolans och förskolors fysiska miljö, såväl inomhus som utomhus. SKL och kommunerna medverkar i detta arbete. Vägledningen kommer att utgöra en god början, men den svarar inte upp mot kommunernas behov av brett stöd kring processer för utveckling av verksamhetens organisation och arbetssätt samt kunskapsbaserad planering, utformning och användning av de pedagogiska miljöerna.

Unikt tillfälle att bygga kunskapsbaserat

Sammantaget med kontinuerlig utveckling av de pedagogiska verksamheternas uppdrag och arbetssätt, demografiska utmaningar och ett åldrande befintligt fastighetsbestånd, står kommunerna inför stora utmaningar. Nu är därför ett unikt tillfälle att bygga rätt och kunskapsbaserat. Utbildningen i förskolor och skolor ska utformas evidensbaserat och på vetenskaplig grund, vilket även behöver gälla för lärmiljöer. Det finns behov av att skapa en infrastruktur för utökad och praktikinära forskning samt ökat tvärvetenskapligt forsknings-samarbete nationellt och internationellt gällande förskolors och skolans fysiska miljöer.

Erfarenheter kan hämtas från en akademisk kunskapsnod för regionernas hälso- och sjukvårdsfastigheter inom Chalmers Centrum för vårdens arkitektur. Här

finns en tydlig koppling till regionernas praktiktära behov av utvärdering och ny kunskap.

Det finns en del svensk och internationell forskning om lärmiljöer, men inte tillräckligt och inte särdeles tillgängligt för huvudmännen för förskolor och skolor. I Sverige har sedan 2008 ytterst lite forskning behandlat förhållandet mellan pedagogik och rum i förskole- och skolbyggnaden.

Tankesmedjan Movium inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) tillhandahåller en mötesplats, tillhandahåller kunskap och stöd samt är kunskapsutvecklare och opinionsbildare kring städernas utemiljöer, inklusive barns och ungas utemiljöer. Ett motsvarande kompletterande akademiskt kunskapsnav för de pedagogiska lokalerna behövs – ett kunskapsnav i nära samarbete med Movium inom SLU, övriga svenska och internationella lärosäten som forskar kring kopplingen mellan lärande, hälsa och den fysiska miljön, berörda statliga myndigheter samt praktiker som arbetar med och i förskolans och skolans lärmiljöer.

SKL:s förstudie om ett nationellt centrum för lärmiljöer

SKL bedömer att det finns ett angeläget behov av ett nationellt centrum för kunskapsstöd kring lärmiljöer samt en struktur för ökad svensk tvärvetenskaplig forskning om lärmiljöer med nationellt och internationellt samarbete. Under 2018 publicerade SKL rapporterna [Skollokalerens betydelse för lärande](#) och [Förskolans fysiska miljö](#), som båda pekar på bristande nationellt stöd och otillräcklig forskning om hur de fysiska lärmiljöerna behöver vara utformade för att stödja det pedagogiska uppdraget.

Därför tog SKL initiativ till denna förstudie, som har genomförts under 2019 som ett samarbete mellan SKL:s två avdelningar Tillväxt och samhällsbyggnad (TS) och Utbildning och arbetsmarknad (UA).

Styrgruppen för förstudien har bestått av Per-Arne Andersson och Maria Caryll från UA och Peter Haglund från TS. Lars Benon har lånats in från utbildningsförvaltningen inom Stockholms stad för att tillsammans med Christin Appel och Karin Hedin (UA) samt Helén Örtengren (TS) genomföra förstudien.

Förstudiens mål har varit att ta fram ett förslag på hur ett icke-vinstdrivande centrum kan skapas för de offentliga och privata sektorerna för nationellt och tvärvetenskapligt samarbete kring lärmiljöer.

Övergripande frågeställningar för förstudien:

- Behövs ett centrum och vad ska det i så fall innehålla?
- Vem ska vara huvudman och hur ska det organiseras?
- Hur ska centrumet finansieras?
- Hur ser det ut i våra nordiska grannländer och vad kan vi lära av dem?
- Hur kan vi ta vara på erfarenheter från befintliga aktörer?

Förstudien har finansierats av SKL och SKL:s FoU-fond för kommunernas fastighetsfrågor.

Genomförande av förstudien

En palett av arbetsmetoder

Förstudien har samlat in information genom intervjuer med ett urval av myndigheter och organisationer. Intervjuer har genomförts med representanter för bl.a. Skolverket, Utbildningsdepartementet, Boverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens centrum för arkitektur och design, Statens konstråd, Folkhälsomyndigheten, Sveriges Arkitekter, Trä- och möbelföretagen, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund, Friskolornas riksförbund, Opinion Bygga Skola, Ifous, Stockholms stad, Nacka kommun, Göteborgs stad, Falu kommun och Jönköpings kommun. Studieresor till Norge, Finland och Danmark har ingått i arbetet med förstudien.

Den 29 april arrangerades ett seminarium angående forskning om förskolors och skolors fysiska miljöers betydelse för lärande. Där deltog forskare och representanter från Högskolan i Gävle (HiG), Umeå universitet (UMU), Lunds tekniska högskola (LTH), Kungliga tekniska högskolan (KTH), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Chalmers tekniska högskola, Mälardalens högskola (MDH) och Linköpings universitet (LiU). Under seminariet presenterades exempel på aktuell forskning. Forskarna och representanter för SKL diskuterade vilken forskning som skulle behövas och hur ett tvärvetenskapligt centrum skulle kunna organiseras.

Bred kommunikation gällande förstudien

För att uppmärksamma SKL:s arbete med förstudien och för att stämma av behovet av ett nationellt centrum har förstudien kommunicerats och diskuterats vid olika mötestillfällen och på olika arenor.

Förstudien har bl.a. kommunicerats

- på styrelsemöte för Kommunfonden, dvs. SKL:s FoU-fond för kommunernas fastighetsfrågor,
- på möte med Utbildningsdepartementet,
- under möten med SKL:s beredningar för utbildning respektive för samhällsbyggnad,
- under samverkansmöten med Skolverket, Boverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Skolhusgruppen och SKL,

- under den ideella föreningen Skolhusgruppens årsmöte,
- genom brev till generaldirektörer (GD) och verkställande direktörer (VD) för myndigheter och organisationer,
- under möte med Skolchefsnätverket,
- under SKL:s konferens "Branschdagarna",
- på Facebook "SKL Skola",
- på LinkedIn,
- i SKL:s två nyhetsbrev "Offentliga fastigheter" och "Skola och förskola" samt
- i samband med seminarium under SKL:s konferens Skolriksdagen.

Vilken respons har inkommit under förstudien?

Behövs ett centrum och vad ska det i så fall innehålla?

Av alla intervjuer och samtal har det tydligt framkommit ett stort behov av någon form av nationellt centrum för lärmiljöer. Argumenten för ett nationellt centrum är många. Nedan följer exempel på argument som återkommer i ett flertal intervjuer.

- Någon som samlar in och som tillgängliggöra erfarenheter och aktuell forskning saknas - nu experimenteras det mycket.
- Mindre kommuner måste få hjälp att bygga rätt, kostnadseffektivt och hållbart.
- Det saknas en nationell kunskapsbank.
- Det som saknas är någonstans att vända sig till för att lära av andra.
- Inte ett självändamål att en stor kommun behöver vara expert på allt. Även vi borde kunna ta del av nationell kompetens.
- Tillsammans med professionen borde man bli överens på nationell nivå hur lärmiljön kan formas för att stödja lärandet enligt läroplan.
- Likvärdigheten är en viktig fråga – alla elever borde ha rätt till en bra lärmiljö.
- Beställarkompetensen måste bli bättre.
- Behövs råd om hur man bygger lokaler som underlättar inkludering.
- Vi behöver en inspirationshubb för att synliggöra svenska exempel.

I ett flertal intervjuer tas även upp att det finns behov av nationella minimikrav gällande den fysiska lärmiljön. Det kan till exempel handla om överenskommelser om centrala nyckeltal för lärmiljöer och förtydliganden av vad som måste ingå i en skolas lokaler. Men i andra intervjuer framförs att de inte tror på nya nationella riktlinjer, utan ser större fördelar med att ta lärdom av erfarenheter, forskningsresultat samt exempelvis genom att jämföra olika projektdata (processer för utveckling av verksamheten och dess lärmiljöer, ytor, kostnader, funktioner, samband, samnyttjande inom förskolan/skolan och med närsamhället runt omkring m.m.) som stöd till huvudmännen vid planering av nya förskole- och skolbyggnader.

Det framkommer av intervjuerna att det finns två övergripande behov av nationella arenor:

- dels av ett nationellt centrum för stöd till huvudmännen då det gäller nybyggnation och ombyggnation av förskolor och skolor,
- dels av ett akademiskt kunskapsnav för tvärvetenskaplig forskning kring lärmiljöer.

I många intervjuer nämns behovet av att samla den forskning som finns på en lättåtkomlig plats. Ett flertal intervjuade tar även upp behovet av att kartlägga kunskapsluckor, löpande göra kunskapsöversikter och att satsa på mer forskning om förskole- och skolmiljöers betydelse för lärande.

Det efterfrågas även ett centrum som kan vara en länk mellan forskning och praktik. Argumentet här är att vi behöver miljöer för lärande som baseras på forskning, erfarenheter och kunskap. Det behöver också göras utvärderingar av nya förskole- och skolbyggnader så att vi kan lära av varandras framgångar och misstag.

Ett ytterligare argument som tas upp i ett flertal intervjuer och samtal är skolledares och lärares behov av mer kunskap om lokalers betydelse för lärande. Detta kunskapsfält saknas i både lärar- och rektorsutbildning.

Det som efterfrågas då det gäller stöd till huvudmännen är en kunskapsbank samlad på en kvalitetssäkrad webbsida. Nedan exempel på innehåll som efterfrågas.

- Processtöd, som tar upp allt kommunen behöver tänka på då den ska bygga en ny förskola/skola.
- Stödmaterial om t.ex. hur den fysiska miljön kan utformas för att stödja pedagogiken, t.ex. i form av funktions- och lokalprogram.
- Exempelsamling på olika typer av förskolor/skolor och inredningar.
- Rådgivning och kompetensutbildning.
- Sammanställning av forskning och litteraturtips.

Det efterfrågas även nationella konferenser och nätverk.

Vem ska vara huvudman och hur ska det organiseras?

De huvudmän som oftast föreslås är Skolverket, Boverket och SKL.

Nedan några citat från intervjuerna:

- ”Huvudman bör vara Skolverket, men det krävs ett partnerskap med många.”
- ”Skolverket eller kanske SKL.”
- ”Ett center borde ligga på Skolverket. Det är de pedagogiska frågorna som behöver styra utvecklingen och inte tvärt om.”
- ”Ge Boverket ett statligt helhetsansvar för skolbyggnader.”
- ”Det krävs en statlig överbyggnad med många samarbetsparter såsom Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Skolverket, Boverket m.fl.. Tror att ett centrum kan förläggas till akademin.”
- ”Skolverket i samverkan med Boverket och SKL.”

- ”Utifrån byggerspektiv och elevernas lärande kanske SKL ska vara huvudman, men det finns även ett nationellt intresse.”
- ”Skolverket skulle kunna ta ansvaret för ett kompetenscentrum. SKL kan ha mer fokus på att nya skolor inte blir för kostnadsdrivande.”
- ”Viktigast är att Skolverket måste få ett nytt uppdrag från regeringen.”
- ”Viktigast att sätta ihop flera aktörer som samarbetar utifrån olika roller.”
- ”Absolut bäst om GD för Boverket och Skolverket ber om ett nytt uppdrag.”
- ”Boverket har redan mycket men Skolverket har pedagogiken.”
- ”Referens – ”Mattelyftet” – nationellt centrum för matematik” (red. anm. Skolverket tillsammans med Göteborgs universitet).
- ”En centrumbildning kan stödja olika myndigheters uppdrag.”
- ”Ett samordnande kansli behövs för att hålla samman arbetet och för att skapa kontinuitet.”
- ”Gärna att SPSM får ett delat ansvar tillsammans med Skolverket för ett nationellt centrum för lärmiljöer.”

Det framkommer i nästan alla intervjuer och i samtal att en myndighet är den naturliga huvudmannen för ett nationellt centrum och oftast föreslås Skolverket som huvudman. Det finns även några som tycker att SKL ska vara huvudman eftersom SKL representerar de flesta huvudmännen och att kommunerna har ett egenintresse av att bygga upp ett centrum under SKL:s paraply. Men för att få med de enskilda aktörerna anser många att Skolverket ska ha det övergripande ansvaret för centrumet.

Utifrån Boverkets nya uppdrag om vägledning för gestaltning av skolans lokaler tar några intervjuade upp att det vore enklast om detta uppdrag utvidgades till att Boverket även får i uppdrag att ge rådgivning till huvudmännen. Ett nära samarbete med Skolverket föreslås eftersom de pedagogiska frågorna behöver styra och inte tvärtom.

De flesta som har intervjuats har inte haft några förslag på hur ett centrum skulle kunna organiseras. Det behövs ett kansli, men vem som skulle ansvara för detta har inte många funderat över.

Hur ska centrumet finansieras?

De som har någon åsikt om finansiering av ett nationellt centrum anser att det krävs statlig finansiering för att säkra kontinuiteten. Några nämner att huvudmännen bör stå för finansiering med stöd av statliga medel.

Hur ser det ut i våra nordiska grannländer och vad kan vi lära av dem?

Som nämnts tidigare finns i Norge, Finland och Danmark centrum för rådgivning och spridning av lärande exempel. De driver och initierar även olika typer av utvecklingsprojekt.

Länderna har löst organisationen på olika sätt. Nedan följer en kort presentation av respektive lands organisation och därefter följer ett resonemang om vad vi kan lära av de nordiska länderna.

Norge

Utdanningsdirektoratet i Norge har en nationell utvecklings- och rådgivningstjänst, Skoleanlegg, för skolbyggande som löpande publicerar rapporter och rekommendationer. Dit kan alla huvudmän vända sig och få rådgivning över nätet eller via telefon. Sedan 2002 har myndigheten handlat upp en extern konsult för hantering av frågor som berör fysisk lärmiljö. Först delade Norconsult detta uppdrag med en annan leverantör, men sedan 2011 är de ensam uppdragstagare. Vid sidan av Utdanningsdirektoratet har också Hälso- och omsorgsdirektoratet ett ansvar för fysisk skolmiljö.

På Norconsult finns en bredd av kompetens med pedagoger, tekniker, arkitekter, samhällsgeografer, statistiker m.fl. Norconsults uppdrag omfattar stöd till kommunerna och fylkena i deras utformning av miljöer i förskola, grundskola och gymnasieskola. Ansvar för byggnation vilar på huvudmännen (kommunen för grundskola och fylket för gymnasieskola). Det finns enbart ett fåtal privata grund- och gymnasieskolor. Inom förskolan är det en jämn fördelning mellan privata och offentliga huvudmän.

Tre delar ingår i stödet: drift av svarstjänst, anordnande av årlig konferens samt drift av webbplats. I svarstjänsten har frågeställare möjlighet till en till två timmars gratis konsultstöd. Huvudmän kan också köpa extra konsulttimmar av Norconsult. Norconsult sprider även goda exempel, men har inte något systematiserat sätt att samla in och sprida dessa. De upplever en stor efterfrågan på exempel att lära av.

Norconsult upplever inte att små kommuner är överrepresenterade bland frågeställare. Stöd ges till en stor variation av skolor, både till mer progressiva skolor och till de som skolor "ligger lite efter i utvecklingen". I Norge finns en hel del kommunsamverkan via avtal, inte bara vad gäller lärmiljö utan också t.ex. för ramavtal för inköp. En del av de stora kommunerna, t.ex. Oslo, presenterar information om bl.a. tekniska krav på undervisningslokaler på sina webbplatser för andra kommuner att ta del av och inspireras av. Många blickar mot de större städerna och mindre kommuner använder sig ofta av informationen om de större städernas tekniska krav.

Finland

På Utbildningsstyrelsen (OPH, Opetushallitus på finska) finns sedan 100 år tillbaka en överarkitekt för skolbyggande. På Utbildningsstyrelsen arbetar två

tjänstemän med utveckling och rådgivning inom området skolbyggande och lärmiljöer.

På Regionförvaltningsverket finns det flera tjänstemän (arkitekter, ingenjörer) som har till uppgift att i någon mån bistå med rådgivning inom området skolbyggande.

Utbildningsstyrelsen har webbsidor med information om skolbyggande och olika projekt, guidepublikationer m.m. En omfattande webbplats (på finska) oppimaisema.fi erbjuder samlad information om forskning och litteraturtips, olika experimentprojekt, skolbyggnader samt utbildning och konferenser. Webbplatsen finansieras av Utbildningsstyrelsen med cirka 100 000 euro per år.

OPH finansierar varje år experimentella projekt med cirka 8 miljoner euro. De har ett investeringsprogram från vilket skolor kan ansöka om pengar för utvecklingsprojekt. Skolorna och lärarna skapar innovationer och genomför utvecklingsarbeten. Resultatet redovisas sedan i en rapport som publiceras på webbplatsen oppimaisema.fi.

OPH ordnar flera konferenser per år. Det finns en del forskning om sambandet mellan den fysiska miljön, trivsel och skolresultat. På lärarutbildningarna har de byggt upp så kallade "future classroom lab", ett samarbete inom European Schoolnet.

I den nya läroplanen för grundskolan (2014) och för gymnasieskolan (2015) finns inskrivet en del om lärmiljöer. Nedan kan utdrag ur de två läroplanerna läsas.

Lärmiljöer (ur läroplan för grundskolan)

"Med lärmiljöer avses de lokaler, platser, grupper och aktiviteter där studierna och lärandet sker. Lärmiljöer innefattar också redskap, tjänster och material som används i undervisningen. Lärmiljöerna ska stödja elevernas individuella och gemensamma utveckling, lärande och kommunikation. Alla medlemmar i skolgemenskapen påverkar lärmiljöerna genom sitt agerande. Valfungerande lärmiljöer främjar kommunikation, delaktighet och kollaborativt kunskapsbyggande. De ger också möjlighet till aktivt samarbete med utomstående aktörer eller sakkunniga.

Målet med utveckling av lärmiljöerna är att de bildar en mångsidig och flexibel pedagogisk helhet. När man utvecklar lärmiljöerna ska man beakta olika läroämnens specialbehov. Lärmiljöerna ska ge möjlighet till kreativa lösningar samt till att analysera och undersöka företeelser ur olika perspektiv. Dessutom ska man när man utvecklar och väljer lärmiljöer beakta att eleverna lär sig nya kunskaper och färdigheter också utanför skolan.

Utrymmena ska utvecklas, planeras, utformas och användas så att de är ergonomiska, ekologiska, estetiska och tillgängliga, ljusa, trivsamma, välordnade och rena, de akustiska förhållandena är goda och inomhusluften av god kvalitet. Skolans utrymmen, inklusive möbler, utrustning och redskap ska ge möjlighet att stödja den pedagogiska utvecklingen av undervisningen och

elevernas deltagande. Målet är att eleverna ska ha tillgång till utrymmen, redskap, material och bibliotekstjänster så att de också har möjlighet att studera självständigt. Utöver skolans utrymmen och skolgården ska naturen och den byggda miljön användas i undervisningen. Bibliotek, motions-, konst- och naturcenter, museer och många andra samarbetspartner erbjuder mångsidiga lärmiljöer.”

Lärmiljöer (ur läroplan för gymnasiet)

”Studiemiljöerna i gymnasiet ska vara trygga och hälsosamma för de studerande. Målet är att studiemiljöerna ska vara mångsidiga, att de ska främja studiemotivationen och bidra till att studierna blir meningsfulla. Genom att utveckla studiemiljöerna ska man utöver självständigt arbete även stödja interaktivt och kollaborativt lärande. I lösningar som gäller studiemiljöerna är det skäl att beakta att lärandet sker i varierande situationer och på många olika platser. Den byggda miljön och naturen ska utnyttjas i studierna så att kreativt tänkande och forskningsbaserade studier är möjliga. Studiemiljöerna ska vidgas till sammanhang utanför läroanstalten bland annat med hjälp av digitala verktyg och arbetssätt. De studiemiljöer som universitet, yrkeshögskolor och andra läroanstalter, bibliotek, idrotts- och naturcenter, konst- och kulturinstitutioner, arbetslivet och företag samt andra parter erbjuder ska utnyttjas på ett mångsidigt sätt.”

Danmark

Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, är en fristående statlig myndighet som arbetar med undervisningsmiljöer. DCUM bildades 2002 då Undervisningsmiljøloven antogs. Då Børnemiljøloven antogs 2006 utvidgades uppdraget för DCUM till att också omfatta barnmiljö.

DCUM har ett fast årligt anslag på 8 miljoner DKK. De har även intäkter från konsultarvode och fundraising. De definierar verksamheten utifrån Undervisningsmiljøloven och Børnemiljøloven. DCUM arbetar med den fysiska, psykiska och estetiska skolmiljön genom att studera lärares och elevers villkor. DCUM kan självständigt välja vilka projekt de vill stödja och har 20 personer anställda.

DCUM:s styrelse består av 14 medlemmar och styrelsen har en bred förankring i det danska samhället. I styrelsen sitter representanter från bland annat utbildningsväsendet, rektorsorganisation, elevorganisation och föräldraorganisation.

DCUM arbetar praktiktäna och ska vara en länk mellan forskning och praktik. De samarbetar med flera olika universitet, bland annat med Aarhus universitet och Statens Byggeforskningsinstitut (SBI). De har rådgivning och vägledning, gör egna undersökningar, ger ut en hel del publikationer, driver utvecklingsprojekt samt arrangerar konferenser och utbildning. De har ett stort nätverk med många olika samarbetspartners på olika nivåer i det danska samhället.

DCUM framför själva att fördelen med att vara ett självständigt center är att de kan förhålla sig fritt och kritiskt utifrån forskning till reformförslag som ministeriet lägger fram. Nackdelen med den självständiga rollen är att de själva måste ordna en del finansiering. DCUM har dialog med ministeriet vid fyra tillfällen per år.

Vad vi kan lära av de nordiska länderna?

Det som är gemensamt i de tre länderna, liksom i Sverige, är att det just nu och under de närmaste åren behöver byggas många nya förskolor och skolor samt att ett stort antal förskolor och skolor har renoveringsbehov. I våra nordiska länder är det fokus på att det är verksamheten som måste styra hur vi ska bygga förskolor och skolor. Norge och Danmark har erfarenhet av misslyckade skolprojekt under de senaste 10-15 åren, då ett flertal skolor byggdes utan en djupare dialog med professionen. Detta resulterade i att verksamheten inte var funktionell i de nya lokalerna. Många nästan nya skolor har byggts om för att anpassas till den pedagogiska verksamheten. Därför är det just nu stort fokus på att utveckla processer för hur man får till en bra dialog och process mellan alla som är inblandade i ett förskole-/skolbygge.

Det finns en stor efterfrågan från huvudmän på att lära av varandra. Behov av att systematiskt samla in och sprida lärande exempel är tydligt betonat i de tre länderna. Det finns också ett behov av mer forskning om fysisk skolmiljö. Här skulle ett svenskt nationellt centrum kunna vara aktivt i att stimulera ett nordiskt samarbete. Den viktigaste erfarenheten från våra nordiska länder är den tydliga nyttan med att det finns ett nationellt forum för att utveckla kunskap och samla erfarenheter av hur förskole-/skollokalerna kan vara ett stöd för lärandet.

Den danska modellen med ett självständigt centrum har många fördelar. Den norska modellen med att lägga ut rådgivningen på konsulter riskerar bristande förtroende från huvudmännen då det gäller rådgivning samt risk för bristande kontinuitet i samband med upphandling av konsultuppdraget gällande rådgivningen. Att Finland har skrivit in lärmiljön i läroplanerna och att även lärarutbildningarna bygger upp innovativa framtida lärmiljöer kan vara något för Sverige att studera närmare. Även den finska modellen med stora avsatta medel till utvecklingsprojekt med egeninsats föreslås undersökas närmare.

Det finns ett stort intresse i de nordiska länderna för att bygga upp ett samarbete med Sverige kring förskole- och skolbyggande. Det fanns tidigare ett nordiskt nätverk som borde kunna återskapas. Trots skillnaderna mellan de nordiska länderna pågår en liknande diskussion om hur nya förskolor och skolor ska byggas för att stärka framtidens lärande. Länderna skulle ha stor nytta av ett fördjupat samarbete. Inom forskningen har Anneli Frelin och Jan Grannäs inom Högskolan i Gävle initierat etablerandet av och leder ett nordiskt forskarnätverk med fokus på lärmiljöer.

Hur kan vi ta vara på erfarenheter från befintliga aktörer?

Regionernas lokaler för hälso- och sjukvård

Aktörsnätverket för vårdens byggda miljöer är ett ideellt samverkanforum för olika parter som arbetar med utveckling av hälso- och sjukvårdens lokaler och utemiljöer. Aktörsnätverket består av föreningen Forum Vårdbyggnad, Chalmers Centrum för vårdens arkitektur, regionsamarbetet Program för teknisk standard, Boverket samt SKL och Fastighetsrådet.

Föreningen **Forum Vårdbyggnad** är en mötesplats för alla som arbetar med fysisk miljö för vård och omsorg. De stöder och informerar om utvecklingsarbete, forskning och utbildning bland annat genom konferenser och seminarier. Föreningen har samtliga 21 regioner, 24 privata företag, främst arkitekter och byggföretag som medlemmar. De ordnar bl.a. kurser, konferenser och nätverksmöten.

Centrum för vårdens arkitektur inom Chalmers tekniska högskola, CVA, är en nationell arena för skapande, översättning, utbyte och spridning av kunskap om vårdarkitektur. CVA bedriver forskning, genomför forskarutbildning i samarbete med andra lärosäten samt bidrar till grund- och vidareutbildningar. CVA arrangerar även uppdragsutbildningen Vårdens lokaler.

Program för teknisk standard, PTS Forum, inom Region Jönköpings län, är ett samarbete där 16 regioner tar fram olika standarder och konceptprogram för gemensam utveckling av vårdens fysiska miljöer. Övriga fem regioner för förhandlingar om ett eventuellt medlemskap i PTS Forum från 2020.

Boverket arbetar med regeringsuppdraget att ta fram en vägledning för vårdens lokaler – både för regionernas hälso- och sjukvårdslokaler och kommunernas särskilda boenden. Se gärna vidare information i bilagan ”Regeringsuppdrag till Boverket: Uppdrag att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö (2018)” i denna rapport.

SKL och Fastighetsrådet, dvs. SKL:s FoU-fond för regionernas fastighetsfrågor, där samtliga 21 regioner är medlemmar, arbetar med gemensam kunskapsutveckling med olika FoU-projekt och arrangemang av konferensen Nationella Fastighetsrådet.

Aktörsnätverket för världens byggda miljöer

Fastighetsrådet (regionerna)
Hans Sandqvist (sammankallande)
Asa Norrby

Chalmers CVA
Göran Lindahl

PTS Forum
Tomas Calmviken
Charlotte Bruun

Forum Vårdbyggnad
Marie Larsson
Asa Lekvall

Boverket
Sonia Andersson
Anna-Karin Joelsson

SKL
Helén Örtegren (kansli)

Fastighetsrådet

Det finns många erfarenheter att dra nytta av när det gäller hur vårdsektorn har byggt upp en akademisk kunskapsnod för hälso- och sjukvårdsfastigheter och hur olika aktörer har kompletterande och samverkande roller och funktioner i det gemensamma arbetet med att utveckla kunskap.

Ifous – innovation, forskning och utveckling i skola och förskola

Ifous är ett fristående forskningsinstitut som verkar för att skapa nytta för svensk skola och förskola. De gör det genom att samordna praktisknära forskning och konkret utvecklingsarbete där lärare och skolledare tar aktiv del i kunskapsbyggandet. Särskilt fokus läggs på utvecklingsområden som har stor betydelse för lärandet.

Vägledande för Ifous verksamhet är att alla forsknings- och utvecklingsinsatser ska

- bygga på medlemmarnas behov,
- genomföras tillsammans med lärare, skolledare och forskare samt
- stärka huvudmännens förmåga att driva skolutveckling på vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet.

Ifous är ett helägt dotterbolag till Skolporten AB. Det är icke vinstutdelande och finansieras i huvudsak via medlemsintäkter. Den 31 december 2018 hade Ifous 149 medlemmar – de flesta huvudmän men även intresseorganisationer med intresse för utbildningsfrågor.

Ifous har publicerat rapporten "[Ifous fokuserar: Skolmiljöer. Utvärdering och erfarenhetsåterföring i fysisk skolmiljö](#)" i år. Rapporten är en dokumentation av ett analysprojekt kring skolmiljöer som har genomförts i samverkan med Stockholms stad, Nacka kommun, Huddinge kommun och Kungsbacka kommun samt forskarna Anneli Frelin och Jan Grannäs från Högskolan i Gävle

och SKL:s FoU-fond för kommunernas fastighetsfrågor. Syftet har varit att ge huvudmän stöd i att tänka strategiskt när det gäller hur skollokaler kan utformas utifrån skolans pedagogiska uppdrag baserat på strukturerad uppföljning och utvärdering av befintlig skollokaler i form av ”gåtur”, där olika grupper inom skolan dokumenterar olika delar av skolmiljöns funktionalitet.

Ifous uppger att de är intresserade av att gå vidare med liknande forskningsprojekt.

Skolhusgruppen

Föreningen presenterar sig på webbplatsen på följande sätt: Skolhusgruppen är en ideell förening med personer som arbetar med skolplanering och skolplaneringsfrågor professionellt. Medlemmarna är bl.a. arkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter, skolplanerare, pedagoger, miljöpsykologer och forskare. Skolhusgruppen har under många år arbetat aktivt för att skolmiljön och barnens livsmiljö, skolgårdar och näraliggande områden ska utformas med hög kvalitet i alla avseenden.

Skolhusgruppen arrangerade 2013 konferensen ”Konkurrensen om marken”, som resulterade i en antologi 2014 utgiven av Skolhusgruppen i samarbete med Arkus och Movium med titeln ”Skolans och förskolans utemiljöer. Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö”. Flera av Skolhusgruppens medlemmar medverkade som experter i framtagandet av Boverkets och Moviums ”Vägledning och allmänna råd för barns utemiljö i anknytning till skolor och förskolor. Gör plats för barn och unga!” publicerad i maj 2015. Nu senast har föreningen tillsammans med Arkus givit ut en ny antologi 2017 med titeln ”Skolans nya rum – En antologi om samspelet mellan pedagogik och arkitektur.” Även i projektet med antologin Skolans nya rum var SKL:s FoU-fond för kommunernas fastighetsfrågor medfinansiär.

Föreningen anordnar studieresor och studiebesök, seminarier samt konferenser. Föreningen stödjer också publiceringar av skrifter rörande skolhusplanering.

Föreningens styrelse har fastställt att de inte har resurser eller ambitioner att växa eller ta på sig något större uppdrag att samordna kunskap kring lärmiljöer. Föreningen startades när Skolöverstyrelsen avvecklades med målsättningen att samla kompetens och erfarenheter kring skolbyggnation.

Forum Bygga Skola

Forum Bygga Skola är ett privat företag som arrangerar utbildningar, workshops, studieresor, konferenser och nätverksträffar för olika intressenter som är involverade i processer främst att bygga nya skolor. På webbsidan byggaskola.se finns exempel på skolor att inspireras av samt länkar till rapporter och inspirationsmaterial.

Ability Partner och Teknologisk institut

Dessa båda företag arrangerar konferenser för diverse branscher, däribland om förskolors respektive skolors fysiska miljöer.

Reflektion om olika aktörer

Det kommer även i framtiden finnas behov av flera olika aktörer som på olika sätt bidrar till att vi utvecklar och sprider kunskap om hur vi kan bygga hållbara lärmiljöer av hög kvalitet och funktionalitet.

Boverkets regeringsuppdrag med gestaltade livsmiljöer

Boverket fick regeringens uppdrag 2018 att stödja statens, regioners och kommuners arbete kring gestaltade livsmiljöer. Ett av deluppdragen inom regeringsuppdraget avser att Boverket ska ta fram en vägledning för förskolors och skolors lokaler och utemiljöer. Regeringsuppdraget återfinns i sin helhet som bilaga till denna rapport.

Boverket har sedan tidigare publicerat [Gör plats för barn och unga](#) (2015) som stöd för planering, utformning och förvaltning av bl.a. utemiljöer för förskolor och skolor samt [Skolans nya plats i staden](#) (2017) som stöd för kommunernas stads- och skolplanering. Kortversionen [Skolans nya plats i staden – en introduktion](#) publicerades i år.

Boverket har under hösten publicerat de första delarna av sin [exempelsamling](#) med Hedlunda förskola i Umeå, Brogårdsskolan i Bjuv och Landamäreskolan i Göteborg, där Boverket och kommunerna lyfter fram information om och erfarenheter kring förskolan och grundskolorna.

Boverket har meddelat att de planerar att publicera ytterligare sju lärande exempel på webbplatsen under hösten. Arbetet med att sammanställa vägledningen kommer att fortsätta under 2020, då Boverket planerar att publicera delar av vägledningen vart efter dessa kommer att vara färdigställda.

Diskussion

Sammanfattningsvis har arbetet med förstudien lett till slutsatsen att det finns ett mycket stort och angeläget behov av ett nationellt centrum för lärmiljöer. Ur ett förskole- och skolverksamhetsperspektiv förefaller Skolverket vara den naturliga huvudmannen för ett centrum. Skolverkets nuvarande prioriterade områden är lärarbristen, skolsegregationen och den lokala styrningen av skolan.

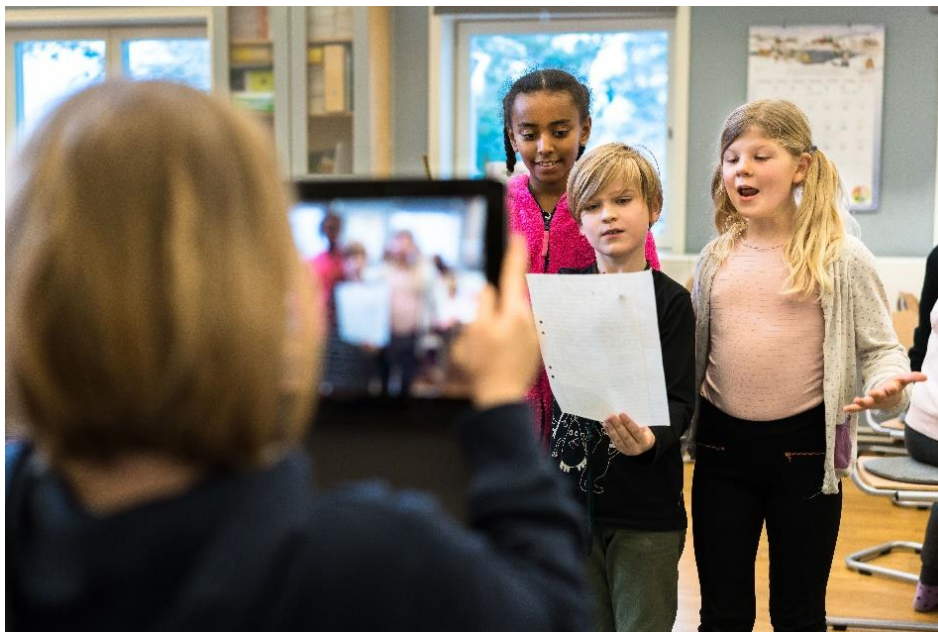
[I en debattartikel i Dagens Nyheter \(DN\) den 5 juni 2018](#) framförde Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson resultatet av den kartläggning av de prioriterade områden som Skolverket genomförde under våren 2018. Denna kartläggning redovisas i tio punkter för en bättre skola. Utveckling av den fysiska lärmiljön kan bidra till två av dessa tio punkter. Det gäller satsningar på arbetsmiljön för att attrahera och behålla lärare. Ny- och ombyggnation av skolor erbjuder möjligheter att bygga bort en del av skolsegregationen, dvs. att stärka likvärdigheten.

Att planera en ny förskola eller skola är i första hand en utbildnings- och verksamhetsfråga, inte enbart en fastighetsfråga. Därmed vore det mest logiskt att Skolverket får huvudansvaret för ett nationellt centrum för lärmiljöer, där sambandet mellan den pedagogiska verksamheten och den fysiska lärmiljön tydliggörs och stärks. Detta skulle bl.a. kunna ske genom stödmaterial och kompetensutveckling av lärare och skollära. För att tydliggöra den fysiska lärmiljöns betydelse för lärandet skulle det behövas tillägg om detta i de svenska läroplanerna. Här kan erfarenheter hämtas från de finska läroplanerna.

Ett centrum behöver även bidra till effektiva sätt att stärka huvudmännens kompetens kring ny- och ombyggnation av förskolor och skolor. Det gäller rådgivning, utbildningar, konferenser, lärande exempel, processtöd och support. En kunskapsbank på en webbplats behöver byggas upp. Erfarenheter från Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS) skulle kunna användas för att bygga upp ett nytt centrum inom Skolverkets organisation. Ett nytt uppdrag till Skolverket behöver samordnas med bl.a. Boverkets uppdrag att ta fram en vägledning för kommuner och andra huvudmän gällande gestaltning av skolans och förskolors fysiska miljö samt med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) med hänsyn till deras uppdrag om tillgänglig undervisning. Därutöver är flera andra statliga myndigheter berörda såsom Folkhälsomyndigheten, Arbetsmiljöverket m.fl.

Det är avgörande för nyttan av ett nytt centrum med ett nära samarbete med kommunala och enskilda huvudmän för att behovsstyrt utveckla stödet.

Det behövs ett akademiskt kunskapsnav för ökad och tvärvetenskaplig forskning och ökat samarbete kring lärmiljöer. Under forskarseminariet som SKL ordnade som en del av förstudien diskuterades denna fråga. Högskolan i Gävle, Kungliga tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola visade intresse för att medverka i att bygga upp ett tvärvetenskapligt centrum. Samtliga medverkande forskare framförde intresse av ett utökat samarbete kring forskning som rör förskolors och skolors lärmiljöer.

Källor och aktiviteter

Intervjuer

Statliga myndigheter, Utbildningsdepartementet och externa organisationer

- Initiativet Opinion bygga skola, Louise Lindquist Sassene på Sweco, 20190204
- Specialpedagogiska skolmyndigheten, Åsa Karle, 20190219
- Folkhälsomyndigheten, Anna Besso, 20190220
- Sveriges Arkitekter, Tobias Olsson, 20190225
- Lärarförbundet, Robert Fahlgren och Hans Flygare, 20190226
- Trä- och möbelföretagen, Cecilia Ask Engström, 20190310
- Statens konstråd, Lena From, 20190312
- Sveriges skolledarförbund, Matz Nilsson, 20190313
- Lärarnas Riksförbund, Erik Ekström och Lotta Anderberg, 20190403
- Friskolornas riksförbund, Ulla Hamilton, 20190408
- ArkDes, Linda Kummel, 20190415
- Boverket, Anders Sjelvgren, Helena Bjarnegård, Gunilla Fagerström och Anette Löfgren, 20190604
- Ifous, Marie-Hélène Ahnborg, 20190605
- Skolverket, Peter Fredriksson, Anders Duvkär, Gunilla Stridbeck och Ann-Charlotte Lessner, 20190624
- Utbildningsdepartementet, Erik Nilsson, 20190624

Kommuner

- Nacka kommun, Ante Runnquist, 20190119
- Stockholms stad, Lena Holmberg, 20190311
- Falu kommun, Torbjörn Fernkvist, 20190410
- Jönköpings kommun, Daniel Håkansson, 20190410
- Göteborgs stad, Johan Nyström, 20190410

Möten och konferenser

- Utdanningsdirektoratet i Oslo, utbildningsdirektör Marie Svendsen Næss och Siv Marit Stavem, Norconsult, 20190318
- Framtidens skol- och förskolemiljöer, Ability Partner, 20190326-20190327
- Seminarium på SKL:s konferens Branschdagarna för kommuner, 20190411
- Utbildningsstyrelsen i Helsingfors, överarkitekt Reino Tapinen, 20190401
- Skolhusgruppens årsmöte, SKL, 20190423
- Forskarseminarium, SKL, 20190429
- SKL:s konferens Skolriksdagen 2019, 20190507
- Dansk center för undervisningsmiljö, direktör Jannie Moon Lindskov, 20190516
- Samverkansmöten under 2018-2019: Christin Appel, Helén Örtegren, Lars Benon, Karin Hedin och Eva Marie Rigné från SKL, Gunilla Stridbeck och Karin Améen från Skolverket, Gunilla Fagerström, Ulrika Åkerlund och Pia Westford från Boverket, Suzanne de Laval, Karolina Lorentzi, Lars Benon, Lars Lindstaf och Hans Flygare från Skolhusgruppen, Pia Persson och Rodhe Jonsson från Specialpedagogiska skolmyndigheten och Pia Lindeskog från Folkhälsomyndigheten.

Workshop med högskolor och universitet (20190429)

Workshopen arrangerades tillsammans med Suzanne de Laval, Arkitekturanalys STHLM. Medverkande forskare:

- Jan Grannäs, Robert Ljung och Svante Brunåker, Högskolan i Gävle (HiG)
- Bengt Malmros, Umeå universitet (UMU)
- Christer Malmström, Lunds tekniska högskola, arkitektur (LTH)
- Eva-Lotta Sallnäs-Pysander, Stefan Petersson och Daniel Koch, Kungliga tekniska högskolan arkitektur (KTH)
- Fredrika Mårtensson och Petter Åkerblom, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)
- Mia Heikkilä, Mälardalens högskola (MDH)
- Per Andersson, Emilia Fägerstam, Linköpings universitet (LiU)
- Göran Lindahl och Charlotta Thodelius, Chalmers tekniska högskola, Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik

Rapporter som referensmaterial

- [Gör plats för barn och unga](#), Boverket 2015
- [Skolans nya plats i staden](#), Boverket 2017
- [Skolans nya plats i staden – en introduktion](#), Boverket 2019
- [Ifous fokuserar: Skolmiljöer. Utvärdering och erfarenhetsåterföring i fysisk skolmiljö](#), Ifous 2019
- [Skolans och förskolans utemiljöer. Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö](#), Skolhusgruppen i samarbete med Arkus och Movium 2014
- [Skolans nya rum – En antologi om samspelet mellan pedagogik och arkitektur](#), Skolhusgruppen och Arkus 2018
- [Olika är normen](#), SKL 2017
- [Skollokalernas betydelse för lärande](#), SKL 2018
- [Förskolans fysiska miljö](#), SKL 2018
- [Ekonomirapporten](#), SKL maj 2019
- [Sveriges framtida befolkning 2019-2070. Statistiska centralbyrån 2019](#)

Debattartikel som referensmaterial

[Dagens Nyheter 2018-06-05: ”Skolchefernas tio punkter för hur skolans problem kan lösas” av Peter Fredriksson, Skolverket](#)

Regeringsuppdrag till Boverket nämnda i rapporten

[Uppdrag att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö \(N2018/02273/SPN, N2017/03879/SPN\)](#) (se bilaga)

[Uppdrag att kartlägga och analysera den praktiska tillämpningen av barnkonventionen \(Fi2019/03125/SPN\)](#)

Webbplatser som referensmaterial

[Boverket: Skolor och förskolor – exempelsamling](#)

www.globalamalen.se

[Regeringskansliet: Delar av regeringens politik bygger på sakpolitisk överenskommelse 2019-01-21](#)

[Sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna](#)

Bilaga – Regeringsuppdrag till Boverket: Uppdrag att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö (2018)

Regeringen

Regeringsbeslut

III 2

2018-04-05
N2018/02273/SPN
N2017/03879/SPN

Näringsdepartementet

Boverket
Box 534
371 23 Karlskrona

Uppdrag att förstärka arbetet med arkitektur och gestaltad livsmiljö

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Boverket att, i enlighet med vad som anges under rubriken Närmare om uppdraget, bedriva ett samlat arbete med arkitektur och gestaltad livsmiljö. Inom ramen för detta ska Boverket ansvara för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå.

Skälen för regeringens beslut

I februari 2018 överlämnade regeringen propositionen Politik för gestaltad livsmiljö (prop. 2017/18:110) till riksdagen. Propositionen tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och utgör samtidigt en samlad nationell arkitekturpolicy. I propositionen bedömer regeringen att det behövs ett tydligare samlat ansvar för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö i syfte att bl.a. bidra till hög arkitektonisk kvalitet i hela landet. Arbetet bör enligt propositionen samordnas av Boverket.

Arkitektur inverkar på samhället, såväl i utformandet av fysiska miljöer som i formandet av samtidens attityder och människosyn. Arkitektur ger även verktyg att möta tekniska, sociala, ekonomiska och miljömässiga utmaningar. Stat, landsting och kommuner bör agera gemensamt och med ett långsiktigt perspektiv, genom att investera i hög arkitektonisk kvalitet i de offentliga rummen och i den bebyggelse som byggs i dag likaväl som den befintliga. Insatser behöver göras både för att främja sådana investeringar och öka medvetenheten om arkitekturens betydelse.

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-411 36 16
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Mäster Samuelsgatan 70
E-post: n.registrator@regeringskansliet.se

Gestaltningen av livsmiljön är ett omvittnat komplext kunskapsområde. I många fall framhålls bristen på kunskap som orsak till beslut som leder till brister i funktion, hållbarhet och gestaltning. Kunskapsområdets bredd innebär att ingen enskild aktör ensam kan behärska det. Metoder för att etablera och bibehålla en kreativ samverkan mellan statliga myndigheter är därmed centrala att utveckla, och för detta krävs att en aktör ges ett tydligt samordningsansvar. Det behövs vidare myndighetsstöd för att följa forskning och utveckla egen expertkunskap på området. Det behövs också myndighetsstöd för att följa upp statens förmåga att agera som förebild. De miljöer och fastigheter som staten förfogar över har stor påverkan på många människors dagliga liv, att på bästa sätt utveckla och förvalta den arkitektur, design och gestaltning som påverkar människors vardag bör prioriteras tydligare och detta bör göras med ett funktionshinders-, jämställdhets-, äldre- och barnrättsperspektiv.

Undersökningar visar att det saknas tillräcklig kompetens inom arkitektur- och gestaltungsfrågor i många kommuner, bl.a. i tillämpningen av plan- och bygglagen (2010:900), vid bygglovsprövning, i planprocesser och framtagandet av arkitekturprogram (se Boverkets rapport 2017:12). Kompetensbristen påverkar kommuner, länsstyrelser och andra aktörer i deras arbete och i förlängningen den byggda miljön, både vad gäller effektivitet och kvalitet. Många kommuner har också efterfrågat vägledning kring hur plan- och bygglagens begrepp för god form-, färg- och materialverkan, varsamhet, förvanskning och god helhetsverkan ska tolkas.

Genom hög kvalitet på planering, byggande, inredning, drift och förvaltning av vårdens, förskolors och skolors lokaler kan offentliga aktörer skapa långsiktigt hållbara fysiska miljöer. En medveten arkitektur, form och design tillsammans med konst och beaktande av kulturmiljöaspekter måste användas i högre utsträckning för att skapa omsorgsfullt gestaltade tillgängliga miljöer för alla. För att uppnå detta finns ett behov av vägledning riktad till de aktörer som ansvarar för den fysiska miljön vid förskolor, skolor samt vårdens lokaler. Regeringen beräknar att kostnaden för verksamheten fr.o.m. 2018 kommer att uppgå till 15 000 000 kronor per år.

Närmare om uppdraget

Uppdraget består av följande delar:

Främja det statliga arbetet för ökad arkitektonisk kvalitet och samordna berörda myndigheter på arkitektur-, form- och designområdet

Boverket ska

- samordna Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråds arbete med att både öka kunskapen om och främja det långsiktiga arbetet med arkitektonisk kvalitet och omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer hos såväl allmänhet som privata och offentliga aktörer. För de delar av uppdraget som avser offentliga inköp ska Boverket samråda med Upphandlingsmyndigheten.
- bevaka utvecklingen inom arkitekturområdet. En viktig del i detta är att följa hur mål för arkitektur, form och design uppfylls samt att bistå Statens centrum för arkitektur och design i dess uppföljningsansvar.
- initiera insatser som ska verka kompetenshöjande om hur statliga myndigheter, inom ramen för sina respektive uppdrag, kan bidra till ökad arkitektonisk kvalitet i samhällsbyggandet. Detta arbete ska inkludera att samlas och sprida goda exempel samt ta fram metodstödande vägledning. Principen om universell utformning ska beaktas i detta arbete. Kunskap och synpunkter ska inhämtas från Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd så att de fyra myndigheternas perspektiv och kompetenser kan sammanföras i en helhetssyn. Boverket ska också inhämta kunskap och synpunkter från universitet och högskolor samt från andra berörda myndigheter på området.
- stödja länsarkitekterna, eller motsvarande funktion på länsstyrelserna, i deras arbete med arkitektur- och gestaltungsfrågor och regelbundet samla landets länsarkitekter för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.

Stöd till kommuner

Boverket ska

- bedriva ett främjande och vägledande arbete om de kommunala verktyg som påverkar arkitektur och gestaltning, däribland för tillämpningen av plan- och bygglagen, vid bygglovsprövning, i planprocesser och framtagandet av arkitektur- och gestaltungsprogram. Vägledningsstödet

3 (5)

för arkitektur och gestaltungsprogram bör i tillämpliga delar även riktas till landsting.

- aktivt följa och sprida kunskap om rättsutvecklingen med avseende på plan- och bygglagens begrepp för god form-, färg- och materialverkan, varsamhet, förvanskning och god helhetsverkan.

Vägledning för god gestaltning av vårdens respektive förskolors och skolors fysiska miljö

Boverket ska

- samla kunskap om hur hög arkitektonisk kvalitet i planering, byggande, inredning, drift och förvaltning av vårdens miljöer kan implementeras och med utgångspunkt i det ta fram vägledning för kommuner, landsting och berörda privata aktörer. Boverket ska i detta arbete inhämta synpunkter från Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Sveriges Kommuner och Landsting.
- utarbeta en vägledning för kommuner och andra huvudmän för kvalitativ, tillgänglig och hållbar gestaltning av förskolors och skolors fysiska miljö, såväl inomhus som utomhus. I arbetet ska kunskap och erfarenhet från Statens centrum för arkitektur och design, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd, Statens skolverk, Folkhälsomyndigheten, Barnombudsmannen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor inhämtas.

På regeringens vägnar

Sven-Erik Bucht

Cecilia von Schéele

Kopia till

Statsrådsberedningen/SAM
Socialdepartementet/FS och FST
Finansdepartementet/BA, K, OU och SFÖ
Utbildningsdepartementet/UH, UF och S
Miljö- och energidepartementet/KL
Kulturdepartementet/KL och KO
Barnombudsmannen
Folkhälsomyndigheten
Länsstyrelserna
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Riksantikvarieämbetet
Statens centrum för arkitektur och design
Statens konstråd
Statens skolverk
Upphandlingsmyndigheten
Sveriges Kommuner och Landsting

5 (5)

Nationellt centrum för lärmiljöer

Genomförd förstudie under 2019

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ser ett angeläget behov av att ett nationellt centrum för lärmiljöer startas upp, där berörda statliga myndigheter, kommunala och enskilda huvudmän, fackliga organisationer, intresseorganisationer och forskare tillsammans med konsult-, bygg-, fastighets- och inredningsbranscherna utbyter erfarenheter och utvecklar framtidens lärmiljöer – i såväl befintliga som nya byggnader. Det är väsentligt att planering, byggande och användning av lärmiljöer sker kunskapsbaserat. Det finns därmed ett lika angeläget behov av ett akademiskt tvärvetenskapligt kunskapsnav för lärmiljöer och mer praktiktäna forskning kring lärmiljöer för att stödja och följa upp utvecklingsarbetet.

Trygga, inkluderande och stimulerande lärmiljöer i förskolor och skolor, såväl inomhus som utomhus, är värdefulla för barn, elever och personal i det dagliga pedagogiska arbetet. När behov finns att bygga om eller nytt, behöver kommunen i ett första steg fastställa en pedagogisk idé och tänka igenom vilken organisation och vilka arbetsätt som bäst stödjer denna. Därefter kan de fysiska miljöerna planeras och byggas. Ett nybyggnadsprojekt behöver ofta starta som ett verksamhetsutvecklingsprojekt – speciellt i kommuner som inte har byggt en ny förskola eller skola på många år.

SKL har under 2019 genomfört en förstudie för att undersöka behovet och förutsättningarna för ett nationellt centrum för lärmiljöer och ett akademiskt kunskapsnav för tvärvetenskaplig forskning kring lärmiljöer. Under arbetet med förstudien har intervjuer med statliga myndigheter, kommuner, fackliga organisationer och intresseorganisationer genomförts för att lyssna av erfarenheter och synpunkter. Studieresor har genomförts till Norge, Finland och Danmark för att ta lärdom av hur dessa länder arbetar med stöd kring utformning och användning av lärmiljöer.

Upplysningar om innehållet
Christin Appel christin.appel@skl.se
Helén Örtegren helen.ortegren@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2019
ISBN: 978-91-7585-800-5
Text: Helén Örtegren, Christin Appel, Lars Benon och Karin Hedin
Illustration/foto: Sveriges Kommuner och Landsting
Produktion: Sveriges Kommuner och Landsting